

УДК 371. 132: 372. 4

Тамара Марчій-Дмитраш
к. пед. н., асистент кафедри ТМДО

ББК 74р30–215

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті обґрунтовано необхідність урахування психолінгвістичного аспекту спілкування у навчанні іноземної мови молодших школярів і конкретизовано його зміст. Проаналізовано фізіологічні й психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Висвітлено відмінності у вивченні рідної й іноземної мов. Окреслено основні якості, якими повинен володіти майбутній учитель іноземної мови для ефективної організації навчального процесу в початковій школі.

Ключові слова: *вчитель іноземної мови, початкова школа, спілкування, психолінгвістика, молодші школярі.*

Постановка проблеми. У зв'язку із актуалізацією міжнаціонального спілкування підвищуються вимоги до стандартів вивчення іноземної мови з метою забезпечення як всебічного розвитку особистості дитини, так і формування її готовності до іншомовної комунікації.

Іноземна мова як навчальна дисципліна порівняно недавно введена в програму початкової школи. Відповідно до Програми (2001 р.) і Державного стандарту базової і повної середньої освіти (2003 р.) стратегічна мета навчання іноземної мови у загальноосвітній школі полягає у формуванні в учнів певного рівня іншомовної комунікативної компетенції (мовленнєвої, мовної та лінгвосоціокультурної), тобто здатності спілкуватися іноземною мовою на міжкультурному рівні [4, с. 18].

Діти молодшого шкільного віку характеризуються певними індивідуальними фізіологічними та психологічними особливостями, які можуть як сприяти (здатність до точної імітації, нахили до наслідування, потреба в спілкуванні тощо), так і заважати вивченню іноземної мови в школі (слабка

нервова система, переважання довільної уваги, образного мислення тощо). Тому, на нашу думку, у підготовці вчителя іноземної мови до роботи в початковій школі доцільно враховувати психолінгвістичний аспект спілкування (психолінгвістика – наука про мовленнєву діяльність людей, в тому числі, дослідження психічної діяльності суб'єкта в засвоєнні та використанні мови як організованої та автономної системи, оскільки значення будь-якого знака полягає, насамперед, у активізації когнітивних процесів індивіда; мета психолінгвістики полягає в описі та поясненні особливостей функціонування мови і мовлення як психічних феноменів із урахуванням взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників соціально-культурної діяльності особистості), тобто особливості мови та психології розвитку дитини молодшого шкільного віку. У центрі уваги психолінгвістики – індивід у процесі комунікації. Одним із основних положень психолінгвістики є когнітивна обробка інформації, що надходить з органів чуттів, яка відбувається на основі сформованих у індивіда ментальних репрезентацій [6].

Аналіз досліджень і публікацій. Психолінгвістичний аспект підготовки майбутнього вчителя іноземної мови порушено в наукових дослідженнях І. Зимньої (психологічні аспекти навчання говорінню іноземною мовою), Т. Шкваріної (підготовка майбутніх учителів до раннього навчання іноземної мови, технологія засвоєння мовленнєвих зразків), О. Бондаренко та О. Бігич (сучасні тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови для початкової школи), О. Вєтохова (психологія навчання іноземних мов), К. Валуєвої, О. Чернякової (вивчення англійської мови через гру), С. Роман (методичні аспекти навчання англійської мови у початковій школі), О. Паршикової (розвиваючий аспект комунікативно-ігрового навчання іноземної мови в початкових класах) та інших.

У процесі підготовки майбутнього педагога слід враховувати, що вивчення іноземної мови (в тому числі як засобу спілкування) характеризується певними відмінностями від рідної мови, зокрема, відрізняється спосіб оволодіння іноземною мовою, оскільки її засвоєння починається з усвідомлення, в той час

як вивчення рідної відбувається не усвідомлено, не цілеспрямовано. Іноземна мова використовується в комунікативній, а рідна – в предметно-комунікативній діяльності, і саме тому рідна мова виконує значно більше функцій у порівнянні з іноземною (є засобом соціальної взаємодії, приналежності індивіда до культурних, історичних цінностей народу, самоусвідомлення, розвитку пізнавального інтересу і комунікативних потреб тощо). Іноземна мова, на відміну від інших навчальних предметів, є одночасно і ціллю, і засобом навчання [2, с. 28–32]. Саме тому навчання спілкуванню іноземною мовою потребує особливого підходу, особливої педагогічної підготовки.

Проте підготовка вчителя іноземної мови початкової школи ще не стала предметом комплексного дослідження. На думку О. Савченко, створює небезпеку роздрібненість навчального плану, недостатність практичної підготовки як з базової спеціальності (“Учитель початкових класів”), так і з другої, додаткової. Структура навчальних планів недостатньо віддзеркалює зміни, зумовлені новими цілями й змістом початкової освіти [5]. Існує необхідність конкретизації змісту, форм і методів підготовки студентів, щоб спрямувати педагогічний процес на формування особистості вчителя, який би володів іноземною мовою й методикою її викладання. Тому метою нашої статті є показати доцільність і важливість урахування психолінгвістичного аспекту в підготовці вчителя іноземної мови початкової школи.

Проаналізувавши дослідження Л. Виготського, Ш. Амонашвілі, Дж. Брунера, В. Пенфілда, Л. Робертса про фізіологічні та психологічні особливості молодших школярів, з’ясовано що процес засвоєння іноземної мови у дітей проходить значно швидше і продуктивніше, ніж у дорослої людини. Це пов’язано з тим, що діти молодшого шкільного віку “вбирають” в себе іноземну мову як “тубки”, вони накопичують знання невимушено. Саме тому Н. Лейтес характеризує цей вік як період “вбирання, накопичення знань” [3]. Діти досить легко й міцно запам’ятовують окремі іншомовні слова чи словосполучення, особливо, якщо у навчанні використано ігровий або пізнавальний компонент.

Важливе значення має середовище, в якому діти вивчають іноземну мову, зокрема, загальна культура вчителя, його мовлення (формулювання правил-інструкцій, лінгвокраїнознавчих коментарів, тлумачення правил гри, завдань тощо), емоційність, виразність, правильність вимови й інтонування. Мовне середовище для дітей, які починають вивчати іноземну мову, відіграє неабияку роль, оскільки в ньому розвивається чуття мови. Це в свою чергу сприяє і розвитку рідної мови за рахунок пошуку слова чи поняття, порівняння чи співставлення виразів чи понять [1, с. 50]. Таким чином, вивчення іноземної мови сприяє розвитку логічного мислення учнів, що, в свою чергу, значною мірою залежить від іншомовних здібностей майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи, зокрема, його мовних умінь, визначення особливостей психічних процесів (сприймання, пам'яті, мислення), які є основою для вивчення іноземної мови, вплив індивідуально-психологічних, особистих особливостей особистості (волі, емоцій, типу темпераменту тощо) на оволодіння іноземною мовою.

На думку І. Зимньої, професійно-педагогічна підготовка вчителя іноземної мови складається з трьох блоків. Перший – потреба в розвитку здібностей у процесі діяльності, самі здібності і професійно-педагогічні уміння; другий – особисті якості вчителя іноземної мови (цілеспрямованість, скромність, працелюбність, артистичність, ораторські здібності, емпатія, педагогічний такт тощо); третій – самовідчуття людини як того, хто навчає дітей, хто готовий прийняти позицію дитини, зрозуміти її інтереси, мотиви, цінності [2, с. 51–55]. Особливо актуальними, на нашу думку, є здібності третього блоку – невід'ємні складники професії вчителя дітей молодшого шкільного віку.

Змістовною є структура психологічного портрета вчителя, яку запропонувала І. Зимня, основою якого є такі якості: індивідні (темперамент, здібності, задатки тощо); особистісні (адекватність самооцінки, цілеспрямованість, доброта, гуманність, відкритість до дітей); комунікативні (комунікабельність, щира зацікавленість в самому процесі спілкування тощо); статусно-позиційні – особливості статусу, ролі, взаємин у колективі (вміння

вчителя легко змінювати соціальні ролі, такі як роль учителя, радника, друга, батьків); професійні (професійно-предметні) – вільне володіння вчителем іноземною мовою, знання особливостей організації і управління ігровими методами навчання із урахуванням індивідуальних та вікових особливостей дітей; зовнішньо-поведінкові (вихованість, освіченість, культура поведінки педагога, його мовна компетентність, вміння зацікавити дітей вивченням невідомої, але красивої в інтерпретації педагога мови) [2, с. 57–60]. Звичайно, така модель не є ідеальною, однак вона може стати прикладом і стимулом до самовдосконалення майбутнього педагога.

Висновки. Підсумовуючи сказане вище, зауважимо, що зацікавленість молодшого школяра у вивченні іноземної мови, бажання її вивчати і вміння спілкуватися нею значною мірою залежить саме від педагога, його педагогічної і методичної майстерності, артистизму та творчості, врахування ним психологічних та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку, їхніх потреб та інтересів, а також іншомовних здібностей, які мають визначальне значення для майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи.

Перспективи дослідження. Запропонована стаття не вичерпує всіх проблем порушеної тематики. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності обґрунтування шляхів удосконалення професійної підготовки, а також практичний аспект підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи, формування готовності майбутніх педагогів до правильного і доцільного використання дидактичного матеріалу і дидактичних ігор з метою розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів, використання педагогічних інновацій на уроках іноземної мови.

Література

1. Заблоцька Л. Розвиток пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку в процесі вивчення англійської мови / Л. Заблоцька // Мандрівець. – 2001. – №5–6. – С. 45–50.

2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / Зимняя И. А. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.
3. Лейтес Н. С. Умственные способности и возраст / Лейтес Н. С. – М., 1971. – С.77.
4. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі / Роман С. В. – К.: Ленвіт, 2005.– 208 с.
5. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Савченко // Освіта України. – 2001. – 21 вер. – С. 6.
6. [<http://uk.wikipedia.org/wiki>].

Tamara Marchii-Dmytrash. The training of future foreign language teacher of primary school: psycholinguistical aspect

The necessity of psycholinguistical aspect account of communication for the studies of junior pupils' foreign language is ground in the article and its maintenance is concretized. The physiological and psychological features of junior school age children are analysed. The differences in study of mother and foreign tongues are reflected. It is outlined basic qualities which must be owned by future foreign language teacher for effective organization the educational process in primary school.

Key words: foreign language teacher, primary school, communication, psycholinguistic, junior pupils.